

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 5. 2022, sp. zn. 23 Cdo 3173/2020, ECLI:CZ:NS:2022:23.CDO.3173.2020.1

Číslo: 37/2023

Právní věta:

Pojištěný škůdce má proti pojistiteli právo na náhradu účelně vynaložených nákladů řízení o náhradě újmy bez zřetele k tomu, že pojistitel se účastnil řízení o náhradu újmy jako vedlejší účastník na straně pojištěného.

Pojistitel není oprávněn dát pojištěnému pokyn, aby v řízení o náhradu újmy odvolal plnou moc svému zástupci.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 31.05.2022

Spisová značka: 23 Cdo 3173/2020

Číslo rozhodnutí: 37

Číslo sešitu: 4

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Náklady řízení, Pojištění odpovědnosti za škodu, Újma z porušení povinnosti stanovené zákonem

Předpisy: § 2819 o. z.
§ 2862 odst. 2 o. z.
§ 6 zákona č. 168/1999 Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud k dovolání žalované zrušil rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. 5. 2020, sp. zn. 22 Co 44/2020, a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 8 ze dne 2. 12. 2019, sp. zn. 13 C 53/2019, ve výroku I. a III., a věc vrátil Obvodnímu soudu pro Prahu 8 k dalšímu řízení.

I.

Dosavadní průběh řízení

1. Obvodní soud pro Prahu 8 rozsudkem ze dne 2. 12. 2019, č. j. 13 C 53/2019-100, uložil žalované povinnost zaplatit žalobkyni částku 157.578 Kč (výrok I.) a co do zbytku, tedy do částky 36.154,80 Kč, žalobu zamítl (výrok II.). Dále rozhodl o náhradě nákladů řízení mezi účastníky (výrok III.).

2. K odvolání žalované Městský soud v Praze (dál jen „odvolací soud“) rozsudkem v záhlaví

uvedeným rozsudek soudu prvního stupně v odvoláním napadeném rozsahu potvrdil (první výrok) a rozhodl o náhradě nákladů odvolacího řízení (druhý výrok).

3. Soudy obou stupňů vyšly z toho, že žalobkyně se po žalované domáhala zaplacení částky 193.733,10 Kč s příslušenstvím z titulu porušení povinnosti žalované (pojistitele) nahradit žalobkyni (pojištěnému) náklady řízení jí vzniklé v řízení vedeném v souvislosti se škodnou událostí, a to dle § 2862 odst. 2 věta druhá zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „o. z.“). Mezi žalobkyní a právní předchůdkyní žalované byla uzavřena pojistná smlouva o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla. Dne 14. 1. 2014 způsobila žalobkyně dopravní nehodu, při které utrpěla A. Z. (poškozená) úraz. Poškozená se v řízení před Okresním soudem v Pardubicích domáhala náhrady škody po žalobkyni (žalobkyně byla v řízení v pozici žalované) jakožto škůdci. Rozsudkem Okresního soudu v Pardubicích bylo žalobkyni uloženo zaplatit poškozené 204.372,36 Kč s příslušenstvím z titulu náhrady újmy. Žalobkyně, v pozici žalované, byla v řízení před Okresním soudem v Pardubicích zastoupena advokátem a žalovaná vystupovala jako vedlejší účastník řízení. Následně žalobkyně jako pojištěná požadovala po žalované jako pojistiteli zaplacení nákladů právního zastoupení podle § 2862 odst. 2 o. z. věta druhá.

4. Žalovaná odmítla plnit s odůvodněním, že ve smyslu speciální úpravy zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, takový nárok není dán. Žalovaná navrhla zamítnutí žaloby, neboť náklady na právní zastoupení žalobkyně (v řízení před Okresním soudem v Pardubicích v pozici žalované) nepokládá z větší části za účelně vynaložené. Žalovaná (pojistitel) argumentovala tím, že v řízení před Okresním soudem v Pardubicích byla právně zastoupena jako vedlejší účastník a dalším právním zastoupením přímo žalobkyně (pojištěného) došlo ke zdvojení nákladů na právní zastoupení, přičemž však nebyl důvod, aby žalobkyně využívala služeb advokáta. Podle žalované náklady dle § 2862 odst. 2 věta druhá o. z. jsou zvláštním typem zachraňovacích nákladů podle § 2819 odst. 1 o. z. Nárok pojištěného na náhradu takto vynaložených nákladů vzniká jen tehdy, jestliže jde o náklady účelně a skutečně vynaložené. Přitom náklady, jejichž náhradu uplatnila žalobkyně žalobou, byly žalobkyni účelně vynakládány jen do června 2016, kdy vedení řízení před Okresním soudem v Pardubicích převzala od právního zástupce žalobkyně (v řízení před Okresním soudem v Pardubicích jako žalovaná) žalovaná (v řízení před Okresním soudem v Pardubicích jako vedlejší účastník). Od této doby žalovaná spor aktivně vedla až do okamžiku vyhlášení rozhodnutí. Zastoupení žalobkyně (v řízení před Okresním soudem v Pardubicích) bylo „zdvojené“; při vědomí povinnosti respektovat pokyny pojistitele neexistoval objektivní důvod, aby pojištěná využívala služeb profesionálního advokáta. Dále žalovaná namítala, že se soud nezabýval tím, zda žalobkyně skutečně vynaložila náklady na právní zastoupení.

5. Odvolací soud v dovoláním napadeném rozsudku uvedl, že v § 2862 odst. 2 věta druhá o. z. je výslovně uvedeno, že náklady řízení, které je proti pojištěnému vedeno v souvislosti se škodnou událostí, hradí pojištěnému pojišťovna. Uvedené ustanovení tedy počítá s tím, že pojištěný (škůdce) může být v řízení zastoupen, neboť mu ukládá, aby pojistiteli bez zbytečného odkladu sdělil, kdo je jeho právním zástupcem. Případný vstup pojistitele do řízení nemá žádný vliv na právní zastoupení pojištěného (škůdce) ani na právo pojištěného na náhradu nákladů řízení vůči pojistiteli vzniklých v takovém řízení. Jinými slovy, právo na právní pomoc pojištěného a na náhradu nákladů tohoto zastoupení není omezeno vystupováním pojistitele v řízení jako vedlejšího účastníka na straně pojištěného, jelikož zákon takové omezení nestanoví ani z něj takové omezení nevyplývá. Odvolací soud uzavřel, že účelně vynaložené náklady řízení je pojištěnému povinen nahradit pojistitel bez ohledu na to, zda v řízení vystupuje jako vedlejší účastník, a bez ohledu na to, zda je pojistitel jako vedlejší účastník právně zastoupen. Pojištěný je vázán pokyny pojistitele, což však samo o sobě nemá vliv na právo pojištěného na náhradu jím vynaložených nákladů řízení vůči pojistiteli. Nedodržení pokynů pojistitele představuje porušení smluvní povinnosti, v důsledku kterého je pojistitel oprávněn požadovat případnou náhradu z toho vzniklé újmy. Ani vázanost pokyny pojistitele tedy nezabavuje

pojištěného práva být v řízení právně zastoupen, jakož ani práva požadovat po pojistiteli náhradu účelných nákladů vynaložených v řízení o náhradu újmy poškozeného (se zohledněním případně přiznané náhrady nákladů). Nedůvodnou odvolací soud shledal rovněž námitku týkající se neprokázání vynaložení nákladů žalobkyní (pojištěnou), neboť podle § 2952 o. z. může škoda spočívat i ve vzniku dluhu. Ve věci přitom nebylo sporné, že žalobkyně byla v řízení před Okresním soudem v Pardubicích zastoupena advokátem, který si účtoval odměnu za zastoupení. Odvolací soud uvedl, že bez ohledu na to, zda dluh vůči zástupci již žalobkyně uhradila či nikoli, je žalobkyně v souladu s § 2952 o. z. oprávněna žádat po žalované splnění její povinnosti k úhradě nákladů zastoupení dle § 2862 odst. 2 věta druhá o. z.

II.

Dovolání a vyjádření k němu

6. Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalovaná (dále též „dovolatelka“) dovolání, jehož přípustnost (ve smyslu § 237 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, dále jen „o. s. ř.“) spatřuje v tom, že napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného práva, která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena. Uplatňuje dovolací důvod nesprávného právního posouzení věci podle § 241a odst. 1 o. s. ř. Konkrétně za dosud dovolacím soudem nevyřešenou otázku dovolatelka považuje otázku posouzení vzniku práva pojištěného na náhradu nákladů řízení (z titulu povinného odpovědnostního pojištění), které mu měly vzniknout v důsledku proti němu vedenému řízení o náhradu újmy ze strany poškozeného, a to za situace, kdy po celou dobu řízení na straně žalovaného (pojištěného) vystupoval i odpovědnostní pojistitel, který v tomto řízení byl sám právně zastoupen, případně sám jednal prostřednictvím pověřených zaměstnanců. Dovolatelka namítá, že povinnost pojistitele hradit náklady pojištěného v případě odpovědnostního pojištění neplatí bez dalšího, tedy za jakékoliv situace. Povinnost pojistitele hradit náklady řízení platí tehdy, jestliže pojištěný v řízení vystupuje samostatně a v souladu s pokyny a instrukcemi pojistitele. V takovém případě je o vynaložených nákladech pojištěného za právní zastoupení třeba uvažovat jako o nákladech vynaložených účelně. Dle dovolatelky pojištění odpovědnosti z provozu vozidla je speciálním druhem odpovědnostního pojištění, jehož zákonná úprava je obsažena v zák. č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla, a pokud jde o otázku rozsahu plnit, je tento rozsah dán zejména § 6 odst. 2 tohoto zákona. Právo pojištěného na náhradu nákladů řízení o náhradě újmy poškozeného podle § 2862 odst. 2 věta druhá o. z. není ničím jiným než pro pojištění odpovědnosti speciálním případem práva na náhradu zachraňovacích nákladů. Právo pojištěného na náhradu nákladů řízení ve smyslu § 2862 odst. 2 o. z. je *sui generis* právem na náhradu zachraňovacích nákladů, tj. nákladů, které byly pojištěným nutně vynaloženy za účelem odvrácení hrozící nebo zvětšující se škody, respektive pojistné události. Úhrada nákladů řízení pojištěnému je podmíněna postupem v souladu s pokyny pojistitele a jejich samotným vynaložením. Dovolatelka má za to, že odvolací soud nesprávně vyložil § 2862 odst. 2 o. z., když nerefletoval účelnost vynaložených nákladů jako nákladů zachraňovacích ve smyslu § 2819 odst. 1 o. z. a nezabýval se tím, zda byly vynaloženy účelně vzhledem k tomu, že žalovaná (v tehdy vedeném řízení vedlejší účastník na straně žalované) aktivně vystupovala v řízení na straně žalované prostřednictvím svého právního zástupce a posléze zaměstnance. Namítá, že odvolací soud se nezabýval tím, proč bylo po dobu zdvojeného účastenství právní zastoupení žalobkyně (tehdy žalované) a žalované (tehdy vedlejšího účastníka) účelné. Dovolatelka také namítá, že odvolací soud se nezabýval ani tím, zda a v jaké výši byly tyto náklady pojištěným vynaloženy.

7. K dovolání žalované se žalobkyně vyjádřila tak, že jej navrhuje zamítnout.

III.

Přípustnost dovolání

8. Nejvyšší soud po zjištění, že dovolání bylo podáno řádně a včas, osobou k tomu oprávněnou, za

kteřou jedná osoba s právníkým vzděláním dle § 241 odst. 2 písm. b) o. s. ř., se zabýval přípustností dovolání.

9. Podle ustanovení § 236 odst. 1 o. s. ř. dovoláním lze napadnout pravomocná rozhodnutí odvolacího soudu, pokud to zákon připouští.

10. Podle ustanovení § 237 o. s. ř. není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak.

11. Dovolání žalované je podle § 237 o. s. ř. přípustné pro řešení otázek hmotného práva, jež nebyly v rozhodovací praxi dovolacího soudu dosud vyřešeny. Jde o otázky vzniku a rozsahu práva pojištěného škůdce vůči pojistiteli na náhradu nákladů řízení o náhradu újmy, konkrétně zdali jde o nahrazení nákladů pojištěným škůdcem skutečně vynaložených, zdali se v takovém případě nahrazují toliko náklady vynaložené účelně a zdali v této souvislosti je rozhodná okolnost, že pojistitel vystupoval v řízení o náhradu újmy, vedeném poškozeným proti škůdci, jako vedlejší účastník na straně pojištěného.

IV. Důvodnost dovolání

Zjištění soudů nižších stupňů

12. Žalobkyně (pojištěný) se v posuzované věci domáhala po žalované (odpovědnostní pojistitel) náhrady nákladů právního zastoupení, které jí měly vzniknout v řízení o náhradu újmy vedeném proti ní ze strany poškozeného, v němž žalobkyně (v pozici žalované) byla zastoupena advokátem. Žalovaná jako pojistitel v daném řízení vystupovala jako vedlejší účastník na straně pojištěné žalobkyně (v daném řízení v postavení žalované škůdkyně). Ze zjištění soudů nižších stupňů vyplývá, že mezi žalobkyní a žalovanou byla uzavřena pojistná smlouva o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla.

Rozhodná právní úprava

13. Ustanovení § 1 odst. 1 zák. č. 168/1999 Sb. vymezuje předmět právní úpravy, kterým je mj. úprava pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla (srov. § 1 odst. 1 písm. a/).

14. Podle § 6 odst. 1 zák. č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla (ve znění účinném v době dopravní nehody, tj. 14. 1. 2014), pojištění odpovědnosti se vztahuje na každou osobu, která je povinna nahradit újmu způsobenou provozem vozidla uvedeného v pojistné smlouvě. Podle odstavce 2 tohoto ustanovení nestanoví-li tento zákon jinak, má pojištěný právo, aby pojistitel za něj uhradil v rozsahu a ve výši podle občanského zákoníku poškozenému a) způsobenou újmu vzniklou ublížením na zdraví nebo usmrcením, b) způsobenou škodu vzniklou poškozením, zničením nebo ztrátou věci, jakož i škodu vzniklou odcizením věci, pozbyla-li fyzická osoba schopnost ji opatřovat, c) ušlý zisk, d) účelně vynaložené náklady spojené s právním zastoupením při uplatňování nároků podle písmen a) až c); v souvislosti se škodou podle písmene b) nebo c) však jen v případě marného uplynutí lhůty podle § 9 odst. 3 nebo neoprávněného odmítnutí anebo neoprávněného krácení pojistného plnění pojistitelem, pokud poškozený svůj nárok uplatnil a prokázal a pokud ke škodné události, ze které tato újma vznikla a kterou je pojištěný povinen nahradit, došlo v době trvání pojištění odpovědnosti, s výjimkou doby jeho přerušování. Podle odst. 3 tohoto ustanovení újma

podle odstavce 2 písm. a) až c) se nahradí v penězích nejvýše do limitu pojistného plnění stanoveného v pojistné smlouvě.

15. Podle § 2819 o. z. vynaložil-li pojistník účelně náklady při odvracení bezprostředně hrozící pojistné události na zmírnění následků již nastalé pojistné události nebo proto, že plnil povinnost odklidit poškozený pojištěný majetek nebo jeho zbytky z hygienických, ekologických či bezpečnostních důvodů, má proti pojistiteli právo na jejich náhradu, jakož i na náhradu škody, kterou v souvislosti s touto činností utrpěl (odst. 1). Vynaložil-li zachraňovací náklady pojištěný nebo jiná osoba nad rámec povinností stanovených jiným zákonem, má proti pojistiteli stejné právo na náhradu jako pojistník (odstavec 3).

16. Podle § 2861 odst. 1 o. z. z pojištění odpovědnosti má pojištěný právo, aby za něho pojistitel v případě pojistné události nahradil poškozenému škodu, popřípadě i jinou újmu, v rozsahu a ve výši určené zákonem nebo smlouvou, vznikla-li povinnost k náhradě pojištěnému.

17. Podle § 2862 odst. 1 o. z. pojištěný oznámí bez zbytečného odkladu pojistiteli vznik škodné události, skutečnost, že proti němu poškozený uplatnil právo na náhradu a vyjádří se ke své povinnosti nahradit vzniklou škodu, popřípadě újmu, k požadované náhradě a k její výši. Podle odst. 2 tohoto ustanovení pojištěný oznámí pojistiteli bez zbytečného odkladu i to, že proti němu bylo v souvislosti se škodnou událostí zahájeno řízení před orgánem veřejné moci nebo rozhodčí řízení; zároveň mu sdělí, kdo je jeho právním zástupcem a zpraví pojistitele o průběhu i výsledcích řízení. V řízení o náhradě postupuje pojištěný v souladu s pokyny pojistitele; náklady řízení hradí pojištěnému pojistitel.

K aplikovatelnosti § 6 zákona č. 168/1999 Sb.

18. Dovolatelka poukazuje na to, že pojištění odpovědnosti z provozu vozidla je speciálním druhem odpovědnostního pojištění, jehož zákonná úprava je obsažena v zák. č. 168/1999 Sb., a pokud jde o otázku rozsahu plnit, je tento rozsah dán zejména § 6 odst. 2 tohoto zákona.

19. Zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla je zvláštní úpravou ve vztahu k obecné úpravě pojištění obsažené od 1. 1. 2014 v občanském zákoníku, proto má aplikační přednost a občanský zákoník se použije pouze subsidiárně na řešení otázek, které zvláštní zákon neupravuje (obdobně srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 3. 2021, sp. zn. [25 Cdo 128/2020](#)).

20. Nejvyšší soud se v rozsudku ze dne 11. 4. 2018, sp. zn. [25 Cdo 4112/2017](#), uveřejněném pod číslem 64/2019 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek, zabýval otázkou, zda má poškozený proti pojistiteli škůdce podle § 9 odst. 1 a § 6 odst. 2 písm. d) zákona o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla právo na náhradu nákladů vynaložených v adhezním řízení. Podle závěrů rozhodnutí je třeba charakter nákladů ve smyslu § 6 odst. 2 písm. d) zákona o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla vyložit jako účelně vynaložené náklady spojené s právním zastoupením při uplatňování nároku na pojistné plnění vůči pojistiteli, nikoliv náklady vynaložené v adhezním řízení při uplatnění nároku na náhradu škody proti škůdci. Pojem účelně vynaložených nákladů spojených se zastoupením ve smyslu § 6 odst. 2 písm. d) cit. zákona se tedy vztahuje na náklady spojené s právním zastoupením při uplatňování nároků na pojistné plnění vůči pojistiteli (srov. také rozsudky Nejvyššího soudu ze dne 13. 12. 2018, sp. zn. [25 Cdo 2049/2018](#), a ze dne 16. 5. 2018, sp. zn. [25 Cdo 5644/2017](#)).

21. Ve výše citovaných rozhodnutích Nejvyššího soudu byla řešena otázka práva poškozeného proti pojistiteli na náhradu nákladů vynaložených poškozeným na právní zastoupení v adhezním řízení proti pojištěnému škůdci. V nyní projednávané věci jde však o vztah mezi pojištěným škůdcem a odpovědnostním pojistitelem. Konkrétně jde o otázku vzniku a rozsahu práva pojištěného škůdce požadovat po pojistiteli náhradu nákladů, jež pojištěný škůdce vynaložil v řízení o náhradu újmy

uplatňovanou poškozeným vůči pojištěnému škůdci, v němž byl škůdce v postavení žalovaného.

22. Dle závěrů citované judikatury ustanovení § 6 odst. 2 písm. d) zákona o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla se vztahuje na náklady poškozeného spojené s právním zastoupením při uplatňování nároků na pojistné plnění vůči pojistiteli. Oproti tomu právo pojištěného škůdce na hrazení jeho nákladů pojistitelem, jež škůdce vynaložil v řízení o náhradě újmy, je upraveno v občanském zákoníku, konkrétně v ustanovení § 2862 odst. 2 věta druhá o. z.

Právo na náhradu nákladů pojištěného proti pojistiteli podle § 2862 odst. 2 o. z.

23. Při posouzení předpokladů práva pojištěného vůči pojistiteli na náhradu nákladů, jež pojištěný vynaložil v řízení o náhradě újmy poškozeného, je tak třeba vyjít z úpravy v občanském zákoníku, konkrétně z § 2862 o. z.

24. Právní úprava § 2862 o. z. vychází z úpravy zákona č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, ve znění účinném do 31. 12. 2013. Podle důvodové zprávy k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (k § 2861 až 2867 o. z.) se navrhuje převzít obsah § 43 až 46 zákona o pojistné smlouvě s drobnějšími systematickými a stylistickými úpravami. Jinak se ponechává dosavadní úprava bez podstatných změn. Podle § 45 odst. 4 zák. č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě, byl pojištěný v řízení o náhradě škody povinen postupovat v souladu s pokyny pojistitele. Náklady tohoto řízení vynaložené pojištěným hradí pojistitel.

25. Dosavadní judikatura Nejvyššího soudu se při výkladu ustanovení § 45 zákona o pojistné smlouvě, tedy předchozí úpravy soukromého práva, vyjadřovala k otázce náhrady nákladů, které je pojištěný povinen podle rozhodnutí státního orgánu, který v řízení o náhradu škody rozhodoval, zaplatit protistraně (poškozenému) (srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 2. 2021, sp. zn. [25 Cdo 700/2019](#), uveřejněný ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod číslem 95/2021). Je přitom třeba odlišovat právo pojištěného škůdce na náhradu nákladů řízení vynaložených škůdcem v řízení o náhradě újmy vedeném poškozeným proti škůdci na straně jedné a právo pojištěného škůdce na náhradu nákladů řízení přiznaných soudem poškozenému v řízení proti škůdci na straně druhé. Jde-li o otázku vzniku a rozsahu práva pojištěného na náhradu nákladů v řízení o náhradě újmy poškozeného vůči pojistiteli dle § 2862 odst. 2, část věty druhé za středníkem, o. z., tato dosud v judikatuře řešena nebyla.

26. Ustanovení § 2862 odst. 1 o. z. upravuje povinnost pojištěného oznámit bez zbytečného odkladu pojistiteli vznik škodné události, skutečnost, že proti němu poškozený uplatnil právo na náhradu, a vyjádřit se ke své povinnosti nahradit vzniklou škodu, popřípadě újmu, k požadované náhradě a k její výši. Ustanovení § 2862 o. z. v odst. 2 potom upravuje oznamovací povinnost pojištěného o zahájeném řízení vedeném proti němu jako škůdci, o jeho zastoupení, průběhu a výsledcích řízení a otázku vázanosti pokyny pojistitele. Současně ve větě druhé za středníkem zakotvuje povinnost pojistitele hradit pojištěnému náklady řízení. Ustanovení § 2862 odst. 2 věta za středníkem o. z. dopadá na náhradu nákladů řízení pro případ, že je proti pojištěnému škůdci v souvislosti se škodnou událostí zahájeno řízení o náhradu újmy ze strany poškozeného před soudem nebo rozhodčí řízení (obdobně srov. závěry literatury, např. Šimek, R. in Melzer, F., Tégl, P. a kol. Občanský zákoník k § 2716-2893. Velký komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2021, str. 1215; Mimrová, T. in Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019, str. 2980, Haas, K. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 764).

27. Je přitom zřejmé, že právo pojištěného na náhradu nákladů „v řízení o náhradě“ se nevztahuje k jakémukoliv řízení zahájenému proti pojištěnému v souvislosti se škodnou událostí (tedy např. i ke správnímu řízení či trestnímu řízení). Toto právo pojištěného na náhradu nákladů „v řízení o

náhradě“ se vztahuje pouze a jen k těm řízením, jejichž primárním předmětem je náhrada újmy poškozeného. Tomuto závěru odpovídá i předchozí systematické rozdělení § 45 zákona o pojistné smlouvě do čtyř odstavců, kdy v odst. 3 tohoto ustanovení byla stanovena povinnost pojištěného sdělit pojistiteli, že bylo proti němu v souvislosti se škodnou událostí zahájeno řízení před státním orgánem nebo rozhodčí řízení, sdělit jméno svého právního zástupce a informovat o průběhu a výsledcích řízení, a v odst. 4 tohoto ustanovení byla stanovena povinnost pojištěného „v řízení o náhradě škody“ postupovat v souladu s pokyny pojistitele s tím, že náklady tohoto řízení vynaložené pojištěným hradí pojistitel. Srov. v literatuře Haas, K. in Švestka, J., Dvořák, J., Fiala, J. a kol. Občanský zákoník: Komentář, Svazek VI, Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 764.

28. K základní otázce výkladu ustanovení § 2862 odst. 2, část věty druhé za středníkem, o. z., jenž stanoví, že náklady řízení hradí pojištěnému pojistitel, lze tak uzavřít, že tato zákonná úprava dopadá na v projednávané věci posuzovanou situaci náhrady nákladů řízení vynaložených pojištěným škůdcem v řízení, v němž proti němu uplatňoval žalující poškozený právo na náhradu jemu vzniklé újmy jednáním pojištěného škůdce.

Náhrada účelně vynaložených nákladů

29. Je přitom třeba dále vyřešit, kdy právo na náhradu takových nákladů vzniká a zdali se hradí veškeré náklady nebo jen náklady účelně vynaložené.

30. Již z dikce rozhodného ustanovení § 2862 odst. 2, část věty druhé za středníkem, o. z., o hrazení nákladů, je zřejmé, že jde o náhradu nákladů, jež pojištěný vynaložil. Pojistiteli tak vzniká povinnost je hradit přímo pojištěnému v případě jejich vynaložení. Nejde tak o povinnost pojistitele platit třetí osobě (např. právnímu zástupci pojištěného) její náklady (např. náklady vynaložené při poskytování právní služby). Proto až v případě skutečného vynaložení nákladů za své právní zastoupení vzniká pojištěnému právo proti pojistiteli na jejich hrazení, tedy náhradu.

31. Náhrada nákladů podle § § 2862 odst. 2, část věty druhé za středníkem o. z. není způsobem náhrady újmy ve smyslu § 2952 o. z. a nejde ani o součást pojistného plnění z pojištění odpovědnosti. Jde o jiný zákonem zvlášť předvídaný závazek pojistitele plnit pojištěnému škůdci, tedy právo pojištěného na náhradu jím vynaložených nákladů v řízení o náhradě újmy a tomu odpovídající povinnost pojistitele.

32. Dále je třeba vyřešit otázku, zdali má pojištěný škůdce právo na náhradu všech vynaložených nákladů, nebo pouze takových, jež vynaložil účelně.

33. Obecný požadavek účelnosti, jde-li o náhradu nákladů řízení, lze odvodit především z obecných zákonných předpokladů náhrady vynaložených nákladů za zastupování, konkrétně z procesní úpravy náhrady nákladů řízení podle § 142 odst. 1 o. s. ř. Podle usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 7. 2015, sp. zn. [25 Cdo 1748/2015](#), odměnu advokáta lze poměřovat kritériem účelnosti. Soud přizná odměnu pouze za účelné úkony právní služby, tj. pokud byly potřebné k účelnému uplatnění nebo bránění práva v konkrétně projednávaném případě. Kritérium účelnosti je třeba aplikovat i s ohledem na obecně platnou zásadu přiměřenosti a zákazu zneužití práv (§ 2 o. s. ř.). Odepření (části) advokátem vyúčtované odměny však musí být racionálně a přesvědčivě zdůvodněno. Takto dovozená právní norma je vzhledem ke klíčovému pojmu účelnosti právní normou s relativně neurčitou (abstraktní) hypotézou, jejíž konkrétní podobu vymezuje nalézací, popřípadě odvolací soud ze širokého, předem neomezeného okruhu okolností. Účelnost toho kterého úkonu právní služby je přitom posuzována podle konkrétních okolností každého případu. Účelnost úkonů právní služby je nutno posuzovat ve vztahu k jednotlivým úkonům (srov. též rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 11. 2014, sp. zn. [25 Cdo 2829/2014](#), nebo usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 9. 2014, sp. zn. [25 Cdo 1610/2014](#)). Podle výše uvedené judikatury tak odměna (resp. její náhrada) nepřísluší za úkony

provedené neúčelně.

34. Obdobně lze poukázat také např. na § 31 zák. č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) (dále jen jako „OdpŠk“), kdy toto ustanovení se podle odst. 1 vztahuje jen na takové náklady řízení, které byly poškozeným účelně vynaloženy na zrušení nebo změnu nezákonného rozhodnutí nebo na nápravu nesprávného úředního postupu (viz např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 4. 2012, sp. zn. [30 Cdo 2699/2011](#)). V rozsudku ze dne 23. 4. 2013, sp. zn. [30 Cdo 101/2013](#), Nejvyšší soud uvedl, že „podle § 31 OdpŠk se přiznává náhrada nákladů řízení podle příslušných procesních předpisů, tj. účelně či důvodně vynaložených nákladů řízení. Ústavní soud v rozhodnutí pléna Ústavního soudu ze dne 6. 2. 2007, sp. zn. [Pl. ÚS 38/06](#), uvedl, že účelem této zákonné úpravy je interpretace skutečné škody, spočívající v nákladech vynaložených poškozeným na zrušení nebo změnu nezákonného rozhodnutí anebo nápravu nesprávného úředního postupu, ve smyslu účelně vynaložených nákladů, přičemž za takové lze z pohledu právní jistoty považovat ty, jež jsou stanoveny zvláštním právním předpisem o mimosmluvní odměně. Z uvedeného vyplývá, že náhrada nákladů řízení ani náhrada nákladů zastoupení podle zákona č. 82/1998 Sb. nebyla a není založena na zásadě náhrady skutečné škody, ale na tom, že stát za stanovených podmínek hradí účelně či důvodně vynaložené náklady. Za takové lze z pohledu právní jistoty považovat ty, jež jsou stanoveny procesními předpisy nebo zvláštním právním předpisem o mimosmluvní odměně. Náklady zastoupení se proto nahrazují v rozsahu podle zákona č. 177/1996 Sb., advokátního tarifu, a nikoliv podle smluvní odměny za zastupování“ (srov. dále např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 4. 2016, sp. zn. [30 Cdo 4145/2015](#)).

35. Zákonodárce řeší právo pojištěného vůči pojistiteli jednak ve vztahu k tzv. zachraňovacím nákladům, které pojištěný (pojistník) vynaložil již při odvracení bezprostředně hrozící pojistné události na zmírnění následků již nastalé pojistné události nebo proto, že plnil povinnost odklidit poškozený pojištěný majetek nebo jeho zbytky z hygienických, ekologických či bezpečnostních důvodů, a to v § 2819 odst. 1 o. z., jednak zvláštní úpravou náhrady nákladů vynaložených pojištěným za řízení podle § 2862 odst. 2 věta druhá o. z., které jsou předmětem tohoto dovolacího přezkumu. I když ustanovení § 2862 odst. 2 věta druhá o. z. neobsahuje (oproti § 2819 odst. 1 o. z.) výslovný požadavek účelnosti vynaložených nákladů, jež mají být pojistitelem hrazeny, lze kromě výše uvedené argumentace poukázat i na obdobnou povahu obou typů nákladů hrazených pojistitelem. Lze tak uzavřít, že i pro zvláštní úpravu náhrady nákladů podle § 2862 odst. 2 věta druhá o. z. platí náhrada nákladů toliko účelně vynaložených.

Povinnost pojištěného postupovat dle pokynů pojistitele

36. Dovolatelka konečně namítala, že pojištěný je povinen postupovat v souladu s pokyny pojistitele. Za situace, kdy pojistitel v řízení o náhradu újmy, vedeném poškozeným proti škůdci, vystupoval na straně pojištěného škůdce jako vedlejší účastník, neměl by dle dovolatelky mít pojištěný právo na náhradu nákladů právního zastoupení.

37. Ustanovení § 2862 odst. 2 věta druhá o. z. stanoví pojištěnému povinnost postupovat v řízení o náhradě újmy poškozeného podle pokynů pojistitele.

38. Dovolatelce však nelze přisvědčit v tom, že za situace, kdy žalovaná jako odpovědnostní pojistitel vystupovala prostřednictvím svého právního zástupce a posléze zaměstnance v řízení o náhradu újmy jako vedlejší účastník na straně žalobkyně (pojištěného škůdce), jež byla rovněž zastoupena advokátem, nemá bez dalšího žalobkyně právo na náhradu nákladů řízení podle § 2862 odst. 2, část věty druhé za středníkem, o. z. spočívajících v nákladech právního zastoupení. Jinými slovy, okolnost, že pojišťovna jako odpovědnostní pojistitel vystupovala v řízení o náhradu újmy jako vedlejší účastník

na straně pojištěného (škůdce), sama o sobě neznamená, že pojištěný vynaložil náklady na své právní zastoupení neúčelně. Je tak nutno odmítnout názor dovolatelky, že povinnost pojistitele hradit náklady řízení pojištěného (na jeho zastoupení) platí jen tehdy, jestliže pojištěný v řízení vystupuje samostatně.

39. Pokyn pojistitele pojištěnému podle § 2862 odst. 2 věta druhá o. z. v řízení o náhradě újmy poškozeného může spočívat např. v tom, jaké skutečnosti má pojištěný v řízení tvrdit (prokazovat) a jakou právní argumentaci k tomu má uplatňovat. Je přitom třeba v každém jednotlivém případě zkoumat podle individuálních skutkových okolností význam takového pokynu pojistitele ve vztahu k pojištěnému pro dané řízení.

40. Pokyn pojistitele vůči pojištěnému však nemůže spočívat v uložení povinnosti odvolat plnou moc advokátovi, tedy představovat vyloučení práva účastníka být v řízení zastoupen. Takový pokyn by byl v rozporu s čl. 37 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, podle něhož má každý právo na právní pomoc před soudy.

41. Ve vztahu k této otázce jsou tak dovolací námitky nedůvodné. Odvolací soud v této dílčí otázce nepochybil, jestliže dovedl, že vázanost pokyny pojistitele nezbavuje pojištěného práva být v řízení právně zastoupen.

Shrnutí závěrů v poměrech projednávané věci

42. Pojištěný škůdce má proti pojistiteli právo na náhradu vlastních nákladů řízení o náhradě újmy, jestliže byly vynaloženy účelně.

43. Okolnost, že pojišťovna jako odpovědnostní pojistitel vystupovala v řízení o náhradu újmy jako vedlejší účastník na straně pojištěného, sama o sobě neznamená, že pojištěný vynaložil náklady na své právní zastoupení neúčelně.

44. Pokyn pojistitele vůči pojištěnému pro takové řízení nemůže spočívat v uložení povinnosti odvolat plnou moc jeho zástupci.

45. Odvolací soud dospěl k dílčím správným závěrům v otázce vzniku práva na náhradu účelných nákladů pojištěného škůdce na právní zastoupení vynaložených na jeho obranu v řízení, v němž byl žalován poškozeným o náhradu způsobené újmy, a ke správnému závěru, že samotná skutečnost, že na straně pojištěného vystupuje jako vedlejší účastník pojistitel, neznamená, že takové právo na náhradu nákladů pojištěný proti pojistiteli nemá. Odvolací soud však současně uvedl, že bez ohledu na to, zda dluh vůči svému právnímu zástupci již žalobkyně uhradila či nikoli (tedy skutečně vynaložila), je žalobkyně v souladu s § 2952 o. z. oprávněna žádat po žalované splnění její povinnosti k úhradě nákladů zastoupení dle § 2862 odst. 2 věta druhá o. z. Jedním ze základních předpokladů pro vznik práva na náhradu nákladů podle § 2862 odst. 2 věta druhá o. z. je přitom podmínka, že oprávněná osoba již náklady skutečně vynaložila, přičemž v řízení nebylo zjištěno, že by mezi stranami bylo v tomto směru ujednáno jinak. Zvláštní úprava náhrady nákladů podle § 2862 odst. 2 věta druhá o. z. nemá povahu náhrady újmy ve smyslu § 2952 o. z. a nejde ani o součást pojistného plnění z pojištění odpovědnosti. V této otázce je proto právní posouzení odvolacího soudu nesprávné.

46. Nejvyšší soud vzhledem k výše uvedenému napadené rozhodnutí odvolacího soudu podle ustanovení § 243e odst. 1 o. s. ř. zrušil. Protože se důvody pro zrušení rozhodnutí odvolacího soudu vztahují i na rozhodnutí soudu prvního stupně, Nejvyšší soud podle ustanovení § 243e odst. 2 o. s. ř. zrušil v odpovídajícím rozsahu rovněž rozhodnutí soudu prvního stupně a věc mu vrátil k dalšímu řízení.

47. Soudy jsou ve smyslu § 243g odst. 1 první věty o. s. ř. vázány právními názory dovolacího soudu v

tomto rozhodnutí vyslovenými.